

ČOAHKKÁIGEASSU

Doaibmagotti doaibma ja barggu vuolggasajit

Vuoigatvuodaministeriija ásahii 8.11.22017 doaibmagotti, mii válmmaštallá sámedikkis addojuvvon lága nuppástusa, man maŋnelis jotkojuvvon doaibmagoddi nohká 30.8.2018. Ásahanmearrádusa mielde dálá lága njuolggadusat leat oassái boarásmuvvan ja njuolggadusaid doaibmamis leat vuohtán váttisvuođaid. Doaibmagotti barggu doarjuma várás ja rivttesáigge diehtujuhkima dáhkideapmin vuoigatvuodaministeriija ásahii maiddá parlamentáralaš čuovvunjoavkku, masa bovdejedje buot riikkabeaijoavkkuid ja sámedikki ovddasteaddjiid.

Doaibmagotti doaibma lea válmmaštallat dárbbášlaš nuppástusaid sámedikkis addojuvvon láchkii. Ásahanmearrádusa mielde doaibmagotti barggu vuodđun leamašan vuodđovuoigatvuođat ja eará vuodđolága ásahan geatnegasvuođat, Suoma čatnan riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođasoahpamušat ja ON:id eamiálbmogiid julggaštus. Lassin doaibmagoddi lea ásahanmearrádusa mielde váldán vuhtii maiddai paraferjuvvon Davviriikkaid sámesoahpamuša ja iehčanas stáhtaid eamiálbmogiid ja čeardaálbmogiid guoskevaš oktasašsoahpamuša (ILO 169 -soahpamuš).

Sámiid sajádat vuodđolága mielde

Sápmelaččaid sajádat eamiálbmogin lea dovddastuvvon Suoma vuodđolága 17 §:a 3 momeanttas. Dan mielde sápmelaččain lea vuoigatvuohta bajásdoallat ja ovddidit iežaset gielaset ja kultuvrraset. Njuolggadusa ovdabargguin (HE 309/1993 vp) buktojuvvo ovdan sápmelaččaid sajádat riikka áidna eamiálbmogin ja dasa gullevaš vuoigatvuođain, mat bohten ovdan riikkaidgaskasaš soahpamušain. Ovdabargguid mielde njuolggadus ii leat ráddjejuvvon dušše unnitloguid gielalaš rivttiid dorvvasteapmái, muhto ollá viidábut dorvvastit unnitloguid kulturhámiid. Nuba ovdamearkan njuolggadusa dorvvastan sápmelaš kulturhápmai gullet sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusat, dego boazodoallu, guolle- ja meahccebivdu (omd PeVL 3/1990 vp, PeVL 8/1993 vp).

Lassin vuodđolága ovdabargguin gávnnavuvvo, ahte ovttas vuodđolága 16a §:a 1 momeanttain (dálá 22 §) 17 §:a 3 momeantta njuolggadus geatnegahtta almmolaš válldi addit vejolašvuođa ja doarjut das oaivvilduvvon joavkkuid iežas giela ja kultuvrra ovddideami. Ovdabargguid mielde njuolggadus fállá stáhtanjuolggadussii vuodđuduvvan vuodá maiddá das oaivvilduvvon joavkkuid eallindiliid ovddideapmaid iežas kulturárbbi gudnejahttimiin. Nuppe dáfus njuolggadus ii mearkkaš das oaivvilduvvon joavkkuid rievtti spiehkcasit suopmelaš riektevuogádaga ásahan njuolggadusain iežaset kultuvrraset hárjeheami ákkain.

Vuodđolága 121 §:a 4 momeanta dorvvasta sápmelaččaide rievtti iežaset gielaset ja kultuvrraset guoskevaš iešmearrideapmái sápmelaččaid ruovttuguovllus dan mielde go ásahuvvo lágain. Njuolggadusa ovdabargguin (HE 248/1994 vp) gávnnavuvvo, ahte sápmelaččaid iešmearrideami sajádat figgojuvvo evttohusa mielde dorvvastuvvot vuhtii váldimiin sápmelaččaid sajádat eamiálbmogin. Kulturdoaba galgá ovdabargguid (PeVM 17/1994 vp) mielde áddejuvvo vuodđovuoigatvuođaođastusa (HE 309/1993 vp) mielde viidásit. Sápmelaš kulturhápmai gullet ná maiddá sápmelaččaid árbevirolaš ealáhusat. Dán

iešmearrideamis ja dasa gullevaš doaimmain leat mearridan sámedikkis addojuvvon lágas (974/1995, sámediggeláhka). Vuodđolágalaš bargogohččosa ollašuhtá maiddá sámi giellaláhka (1086/2003).

Riikkaidgaskasaš rievtti ovdánanoidnosat

Eamiálbmogiidda guoskevaš riikkaidgaskasaš riekti lea ovdánan sámediggelága fápmuiboahhtima maŋŋá. Jagi 2007 dohkkehuvvon ON:id eamiálbmogiid rivttiide guoskevaš julggaštus lea váikkuhan olmmošvuoigatvuođaid bearráigeahčči doaibmaorgánaid cealkámušaide, mat deattuhit ain eanet eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa ja vuoigatvuođaid kollektiivva luonddu. Vaikke julggaštusa luondu ii juridihkalaččat čana, dat nuppe dáfus buktá ovdan jo dálá ja dohkkehuvvon riikkaidgaskasaš rievtti norpmad ja prinsihpaid. Dan bokte julggaštusas lea maiddá juridihkalaš mearkkašupmi ja dat lea váikkuhan riikkaidgaskasaš rievtti ja olmmošvuoigatvuođasoahpamušaid dulkojumiid ovdáneapmái. ON:id lahttostáhtat, eamiálbmogiid ja álbmotservodaga ovddasteaddjit dohkkehede čakčat 2014 eamiálbmogiid rivttiid ovddideami gieđahallan loahppadokumeantta ON:id vuosttas alla dási eamiálbmogiid máilmmikonferánsas. Loahppadokumeanta nanne stáhtaid árabut addojuvvon čatnašumi eamiálbmogiid sajádagas ja rivttiid gudnejahttimis ja dat doaibmá maiddá boahhtevas jagiid geaidnokártan eamiálbmogiid rivttiid ollašuttimis.

Riikkaidgaskasaš rievttis ii goittotge leat eamiálbmotmeroštallan, mii čanašii juridihkalaččat. Almmolaččat adnojuvvon meroštallan sisttisdoallá sihke oktagasa iešidentifikašuvnna ja joavkodohkkeheami kritearaid. ON:id eamiálbmogiid rivttiide guoskevaš julggaštusa 9 artihkkala mielde eamiálbmogiin ja daidda gullevaš oktagasain lea riekti gullat eamiálbmotservošii dahje -našuvdnii dán gažaldatvuollásaš servoša dahje našuvnna árbevieruid ja dábiid mielde. Dán rievtti geavaheamis ii oaččo čuovvut makkárga olggušteapmi. Julggaštusa 33 artihkkala mielde eamiálbmogiin lea riekti mearridit iežaset identitehtasteaset dahje lahttuvuođasteaset dábiideaset ja árbevieruideaset mielde. Lassin eamiálbmogiin lea riekti meroštallat doaibmaorgánaideaset ráhkadusain ja válljet daid lahtuid iežaset meannudemiideaset mielde.

ON:id buot olggušteami vuostásaš komitea lea jagi 2017, gieđahaladettiin Suoma 23. mearreáigeraportta buotlágan nálleolggušteami jávkadeami guoskevaš oktasašsoahpamuša ollašuttimis, čujuhan eamiálbmogiid vuoigatvuođaide guoskevaš iežas oktasašávžžuhussii nr 23 (1997) ja geardduhan Supmii jo árabut jagi 2012 addán ávžžuhusas jienastanvuoigatvuođas sámediggeválggain. Ávžžuhusa mielde soahpamušstáhta galggašii meroštaladettiin, geas lea jienastanvuoigatvuohta sámedikki válggain, addit áššáigullevaš deaddoárvvu sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuhtii, mii gullá sin sajádahkii Suomas, sin vuoigatvuhtii mearridit iežaset lahttuvuođasteaset ja vuoigatvuhtii dasa, ahte sii eai bággosuddaduvvo. Supmii čujuhuvvon riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođaguorahallamiin sámeáššit leamašan eanemus fuomášuvvon jearaldagat.

ON:id álbmot- ja politihkalaš vuoigatvuođaid guoskevaš oktasašsoahpamuša (KP-soahpamuš, SopS 7-8/1976) ollašuvvama čuvvon olmmošvuoigatvuođakomitea lea dahkan heivehanvuođadaga eamiálbmogiid vuoigatvuođain oktasašsoahpamuša 27 artihkkala dulkomiin. Lassin Komitea lea heivehan soahpamuša 1 artihkkala, mii guoská álbmogiid iešmearrideami, maiddá eamiálbmogiidda. Sápmelaččaid vuoigatvuođaid dáfus mearkkašahhti lea maiddá Eurohpá ráđi guovlulaš dahje vehádatgielaid guoskevaš eurohpálaš vuodđogirji (SopS 23/1998), man ratifiserema oktavuodas sámeagiella lea meroštallojuvvon vehádatgiellan. Eurohpá ráđi álbmotlaš vehádatgielaid suodjaleami guoskevaš rápmaoktasašsoahpamuš (SopS 1 ja 2/1998)

heivehuvvo maiddái sápmelaččaide eamiálbmogin ja álbmotlaš vehádahkan. Suopma ii dássázi leat ratifiseren ILO 169 -soahpamuša.

Čoahkkáigeassun riikkaidgaskasaš rievtti ovdánanlinnjain sáhtta gávnnaht, ahte eamiálbmotvuoigatvuođain figgat dorvvastit eamiálbmoga kultuvrra seailuma ja ovdáneami eamiálbmoga iežas sávvan vugiin. Dán lassin eamiálbmoga lahtuid gusket oktagassan almmolaš olmmošvuoigatvuođat. Eamiálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa ovddideami mielde olmmošvuoigatvuođaid bearráigeahččan doaibmaorgánaid cealkámušat leat deattuhan maiddái eanet joavkku vuoigatvuođaid. ON:id eamiálbmotjulggaštusa dohkkeheami manjá leat deattuhan maiddái friddja ja dihtui vuođđuduvvan ovddalgihtii miehtama vuođđojurdaga.

Davviriikalaš sámesoahpamuš ja ovttasbargu

Davviriikalaš sámesoahpamuša guoskevaš ráđđádallanboadus šattai čakčat 2016, ja soahpamuš paraferjuvvui odđajagimánus 2017. Soahpamušas ráđđádalle Norgga, Ruota ja Suoma ráđđehusaid ja golmma riikka Sámedikkiid gaskka. Soahpamuša guovddáš mearkkašupmi lea das, ahte dat dahká vejolažžan boahttevuođas buoret ovttasbarggu eandalii sámegeiela ja kultuvrra seailuhaneavttuid dorvvasteapmin. Soahpamuš sisttisdoallá oktasašdavviriikalaš mearrádusa sámedikkiid jienastanlogahallamis, mii čuovvu oalle olu Norgga lánkaásaheami, mii lea fámus. Davviriikalaš soahpamuš ii buvttášii mielddistis odđá vuoigatvuođaid ovdamearkan eanageavaheami ja ealáhusaid ektui. Sámedikkitt Suomas, Ruotas ja Norggas leat almmuhan, ahte áigot buktit ovdan muhtun nuppástusevttohusaid soahpamušii.

Veardidettiin ovdáneami eará davviriikkain, galgá muitit Suomas namalassii vuođđolága dorvvastit sápmelaččaide iežaset gielaset ja kultuvrraset guoskevaš iešmearrideami ja nuppe dáfus eamiálbmogin rievtti bajásdoallat ja ovddidit iežas gielas ja kultuvrras. Dat addá Suomas eará davviriikkaid ektui nannosut rámmaid lánkaodastusaide ja maiddái sápmelaččaid iešmearrideami ovddideapmái.

Sámedikkiid doaibman lea dikšut giellasis ja kultuvrrasis ja sápmelaččaid sajádahkii eamiálbmogin guoskevaš áššiid. Sámediggi ovddasta sápmelaččaid doaimmaidasas gullevaš áššiin álbmotlaš ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Dáid doaimmaid ovddideapmi ja sámedikki doaibmaorgánaid doaibmaneavttuid fuolaheapmi lea oassi lánkaodasmahttinbarggus. Vuođđolága 22 §:a mielde almmolaš válde galgá dorvvastit vuođđovuoigatvuođaid ja olmmošvuoigatvuođaid ollašuvvama. Dasto vuođđovuoigatvuođaid duohtaáššis ollašuvvan gáibida almmolaš válde maiddái aktiivva doaimmaid (HE 309/1993 vp).

Áššedovdiid gullan

Doaibmagoddi lea sáhttan ávkkástallat viiddis materiála sihke sierra beliid ja áššedovdiid gullan lea addán duogáža doaibmagotti bargui. Doaibmagoddi lea gullat sápmelaččaid ovddasteaddjiid, sierra beliid ja servviid, ruovttuguovllu gielddaid ja stáhta virgeoapmahaččain Meahciráđđehusa. Materiálan lea maiddái leamašan stáhtaráđi kansliija TEAS-dutkanruđaiguin jagi 2017 almmustuvvan viiddis eamiálbmogiid vuoigatvuođaide deattuhuvvon dutkamuš. Lassin leat gullan doaibmagotti lahtuid nammadan áššedovdiid. Doaibmagoddái leat sádden sohkaservviid ja ovttaskas olbmuid cealkámušaid.

ON:id eamiálbmotáššiid áššedovdimekanismma (EMRIP) galledeapmi ja ráđi addán kommeantat

ON: id eamiálbmotáššiid áššedovdimekanisma (EMRIP) galledii Suomas guovvamánus 2018. Doaibmagoddi lea ordnen gullandilálašvuoda EMRIP: ain. EMRIP lea ON: id olmmošvuoigatvuođaráđi vuollásaš ráđi addi orgána, mii sáhtá olmmošvuoigatvuođaráđi mearrádušcealkámušain 33/25 viiddiduvvon mandáhtas vuodul addit teknihkalaš doarjaga earret eará álbmotlaš lánkaásaheami ja politihka ovddideapmái eamiálbmogiid vuoigatvuođaid ovddideapmin. Mandáhta vuodul dat sáhtá veahkehit dialoga lahttostáhtaid, eamiálbmogiid ja priváhta sektora bivdaga vuodul ja gáibidemiin, ahte dialoga álggaheapmi lea dohkkehahti buot oassebeliide. Galledeapmi lea EMRIP: a vuosttas ođasmahtton mandáhta vuollásašvuodas. Sámediggi lei dahkan EMRIP: ai álgaga galledeamis. EMRIP siktii galledeamis áigge sámediggelága ođasmahttimii ja eandalii lága 3 ja 9 §: ide. Galledeami vuodul EMRIP dagai oanehaš muittuhančállaga (ráđi addi kommeantat), man mihttomearrin lea dahkat vejolažžan álbmotlaš ságastallama. Doaibmagoddi lea barggustis ávkástallan EMRIP: a gárvvistan ráđi addi kommeanttaid. Lassin EMRIP: a suoidnemánu čoaččim 2018 lea dialoga riikagalledeamis ja ovttasbarggus, masa maiddá Suoma ráđđehusa ja Sámedikki ovddasteaddji oassálastet.

Doaibmagotti barggu sikten sámediggelága dárbašlaš nuppástusaide

Barggohččosa čađaheapmin leamašan dehálaš vuodjut vuodđolága 121 §: a 4 momeantta oaivildan sápmelaččaid iežaset gielas ja kultuvrras guoskevaš iešmearrideami ovddideapmái. Nuba, vaikke sámediggeláhka sisttisdoallá guovddáš njuolggadusaid dán vuodđolágas dorvvastuvvon iešmearrideamiordnemis, maiddá válgavuogádagas ja sámedikki doaimmain, dán lágas ii čovdojuvvo sápmelaččaid eamiálbmotvuoigatvuođaid, giela, kultuvrra ja árbevirolaš ealáhusaid ovdáneami. Iešmearridanvuoigatvuođa vuhtii váldimiin sáme kultuvrra rájain ii dáidde leatge vejolaš mearriduvvot dákkár hálddahuslágas.

Sápmelaččaide eamiálbmogiin gullevaš vuoigatvuođain ja daid ovddideamis lea ásahuvvon ja boahtá ásahuvvot eará lánkaásahemiin, rájaid šattadettiin seammás maiddá iešmearridanvuoigatvuođa vuodul. Vaikkege dálá lága meroštallamii "sápmelaš", dego bajilčállaga hámis, leat sáhtán laktit eanageavaheami ja -oamasteami ja ealáhusaid hárjeheami guoskevaš vuordámušaid. Dát lea buktán ruossalasvuođaid ja hehtten lánkaodastusaid. Dáid gažaldagaid čovdin lea daninassii dehálaš sápmelaččaid ja maiddá ruovttuguovllu earáge ássiid ja oppa Suoma dáfus. Daid čielggadeami ii goittotge sáhte laktit dál válmastallojuvvon, sámediggeláhkii válmastallama vuollásaš hálddahuslaš nuppástusaide, muhto daidda galgá sierra gávdnat čovdosa stáhtanjuolggadusa rámmaid siste ođđa almmolašjuridihkalaš lahkonanvuogis, dalle sáhtá garvit priváhta oamastanvuoigatvuođaide ja čielggadanválttisvuođaide ja riidduide čovdinmáliid, maid lea álkit ollašuttit. Doaibmagoddi gidde dákkár čielggadusa dárbašlašvuhtii fuomášumi, ja figgá ná iežas barggustis dahkat čielggadeappun dál oaivilduvvon sámediggelága nuppástusaid luovusvuoda eará maŋnelis ollašuttton dutkan- ja lágaválmmaštallanfidnuin.

Ovddit evttohusa /HE 167/2014 vp) ávkástallan válmastallamis.

Vuodđo- ja olmmošvuoigatvuođaid lassin doaibmagotti vuodđun lea vuogálaš osiin váldon ovddit ráđđehusa evttohusa sámediggelága nuppástuhttimis (HE 167/2014 vp), mii gárvvistuvvui vuoigatvuođaministeriija jagi 2012 ásahan barggoavkku smiehtamuša (55/2013) vuodul. Evttohus gieđahallojuvui riikkabeivviin čakčačoaččim 2014, muhto ráđđehus gesii evttohusas ruovttoluotta njukčamánus 2015. Dál válmastallojuvvon evttohusas leat váldán vuhtii vuodđovuoigatvuođaválgagotti jagi 2014 evttohan oainnuid dán evttohusas (PeVM 12/2014 vp).

Vuodđovuogiatvuodaválgagoddi lea sierra oktavuodain buktán ovdan, ahte go sáhka lea evttohusas, mii laktása lávga sápmelaččaid iežas giellasis ja kultuvrasis, sámedikki ovddastus láhkaválmmaštallamis galgá sihkkarastojuvvot álggu rájes (PeVL 21/2007 vp ja PeVL 40/2009 vp). Sámediggi leage dál ovddastuvvon sámediggelága nuppástusa válmmaštallan doaibmagotti barggus.

Doaibmagotti leat ásahanmearrádusas mielde maiddá eaktudan beassat ovttamielalašvuhtii evttohusas sisdoalus. Evttohus addojuvvo ráđđehusa evttohusa hámis. Mihttomearrin álgoálggus lei, ahte sámediggelága nuppástusat boadášedje fápmui ovdal jagi 2019 sámediggeválggaid. Evttohus ii leat čadnojuvvon eará fidnuide, mat leat jođus, dego ILO 169 -soahpamuša ratifiseremii, muhto jearldat lea dál dušše sápmelaččaid iešmearridanorgána, sámedikki guoskevaš láhkii dárbbášlaš nuppástusain.

Guovddáš evttohusat

Doaibmagotti evttohusa mihttomearrin lea sámediggelága oassái boarásmuvvan njuolggadusaid ođasmahttin ja daid doaimmas áicojuvvon váttisvuodaid jávkadeapmi. Evttohusa vuolggasadjin lea, ahte sámediggeláhkii gullet vuodđonjuolggadusat vuodđolága 121 §: 4 momeanttas dorvvastuvvon sápmelaččaid iešmearrideamis, doaibmi válgavuogádagas ja sámedikki doaimmain.

Guovddáš evttohus lea lága dálá sápmelačča meroštallama sajis čielgadeappu mearridit, ahte dán lágas jearldat lea rievttis jienastit sámediggeválggain nuppiiguin sániiguin rievttis boahit merkejuvvot válgalogahallamii iige sápmelaččaide muđuid vuodđolága mielde eamiálbmogin gullelaš vuogiatvuodain ja daid ovddideamis. Dain lea mearriduvvon ja boahit mearriduvvot eará láhkaásaheamis, man ovdáneami čuovvun lea bealistis guovddáš sámedikki doaimmain.

Válgalogahallamii gullelaš meannudannjuolggadusaid ođastettiin deattuhuvvo lassin sápmelaččaid sajádaga ja eavttuid bajásdoallat ja ovddidit sámediggeválggain ja sámedikkultuvrra. Seammás ođastuvvo dálá njuolggadusa ráđđádallangeatnegasvuodas ovttasdoaibmageatnegasvuoda guvlui. Lassin evttohuvvo sámedikki ja dan válljen doaibmaorgánaid čoakkádusa nuppástusaid. Válgavuogádaga doaibmamii laktášan váttisvuodaid jávkadeapmin evttohuvvojit nuppástusat válgalávdegotti čoakkádussii ja meannudeapmái ja ođasmahttojuvvo válgalogahallamii dahkkon merkemiid guoskevaš vuigenmeannudeapmi, go vuodđuduvvo sierra vuigenlávdegoddi ja nuppástusohcan dahkko čielgaseabbon dan mearrádusain.

Go váldo vuhtii dárbu ráhkkanit jietnavuogiatvuoda čielggadeapmái sihke válgalávdegotti ja vuigenlávdegotti ásaheami guoskevaš ođastusaid ollašuhhtimii, čuovvovaš sámediggeválggat evttohuvvojit dollot jagi 2020.

Jietnavuogiatvuodta sámedikki válggain

Sámediggelága 1 §:a mielde sápmelaččat válljejit válggaiguin gaskavuodasteaset sámedikki. Vuogádaga čielggasmahttimin evttohuvvo jo lága álgu lasihuvvot, ahte riekti jienastit sámedikki válggain lea válgalogahallamii merkejuvvon sápmelaččain. Vuogiatvuodas šaddat merkejuvvot válgalogahallamii ásahuvvošii lága 3 §:s, mas jearldat lea namalassii jietnavuogiatvuodas sámedikki válggain, ii das, gii dovddastuvvo oppalohkái sápmelažžan. Buot sápmelažžan iežaset dovddastan olbmot eai hálit jienastit dahje ohat válgalogahallamii. Olbmo merkemis válgalogahallamii ii livččii eará váikkuhus sápmelažžii muđuid vuodđolága mielde eamiálbmoga lahtun gullelaš vuogiatvuodain ja daid ovddideamis.

Jietnavuogiatvuoda guoskevaš njuolggadusa bajilčálan livččii vuogiatvuodta merkejuvvot válgalogahallamii. Njuolggadus gáibdivččii dálá vuogi mielde miehtama ohat válgalogahallamii. Merken sisttisdoalašii dálá lága láhkai subjektiivlaš miehtama olis objektiivlaš kritearaid. Jietnavuogiatvuoda aitosáš, lágas

ásahuvvon gáibádusat livčče dasto, ahte olmmoš ieš dahje ainjuo okta su vanhemiin, ádjáin ja áhkuin dahje máttaráhkuin ja -ádjáin lea oahppan sámegiela vuosttas giellan dahje ahte ainjuo nubbi vanhemiin lea merkejuvvon dahje leamašan merkejuvvon jietnavuoigadahtton olmmožin sáme parlameantta dahje sámedikki válggain. Evttohuuvon njuolggadus dávista oalle guhkás Ruotas ja Norggas fámus lean dávisteaddji njuolggadusaid, nappo loahppaboáđusin livčče oktasašdavviriikalaš kritearat sámedikki válgalogahallamii ohcamii, leathan sápmelaččat okta álbmot njealji riikkas. Njuolggadus dávista buori muddui maiddá paraferujuvvon davviriikalaš sámesoahpamuša mearrádusa sámedikki jienastanlogahallamis.

Lassin gáibiduvvo, ahte lágas áсахuvvon agi, riikkavulošvuoda ja álbmotregistara guoskevaš jietnavuoigatvuoda eará gáibádusat ollašuvvet.

Sámedikki sajádat ja doaimmat

Sámedikki doaibman lea dálá lánkačuoggá mielde dikšut sápmelaččaid iežaset giela ja kultuvrra ja sin sajádahkii eamiálbmogin guoskevaš áššiid. Dása lasihuvvošii maiddá doaimma ovddidit sápmelaččaid eamiálbmotvuoigatvuodaidda ollašuvvama. Doaimmaidasas gullevaš áššiin sámediggi sáhtá dálge dahkat virgeoapmahaččaide álgagiid ja evttohusaid sihke addit cealkámušaid, ovddidit ja hálldašit sáme kultuvrra ja mieđihit ruhtadeami. Sámediggi nanne doaimmas várás bargoortnega ja ásaha sámediggeválggaid várás válgalávdegotti.

Dál sámediggi addá jahkásaš muitalusas stáhtaráđđái. Muitalusa addin riikkabeivviide deattuhivččii sámedikki sajádaga ja iešmearrideami mearkkašumi. Vuodđoláhkaváljagotti ovddit evttohusa (HE 167/2014 vp) oktavuodas almmuhan oavila mielde njuolga riikkabeivviide addojuvvon muitalus fállá dálá buoret vejolašvuodaidda riikkabeivviide čohkkejuvvon hámis čuovvut ja árvoštallat sápmelaččaide guoskevaš áššiid dili ja ovdáneami

Ráđđádallangeatnegasvuoda ovddideapmi ovttasdoaimma guvlui

Dálá njuolggadusa ráđđádallangeatnegasvuodas, man mielde virgeoapmahaččat ráđđádallet sámedikkiin doaimmain, main lea viiddis váikkuhus ja mearkkašupmi ja mat sáhttet váikkuhit earenoamáš vugiin sápmelaččaid sajádahkii eamiálbmogin, ođasmahtto ovttasdoaimma- ja ráđđádallangeatnegasvuohtan. Seammás almmuhuvvo figgamuš oktasaš ipmárdussii ja miehtama oažžumii. Dat ii goittotge oavvil veto-rievtti. Dáidda ráđđádallama čuožahahkan lean áššiide biddjojuvvo dálá lága čuovvu logahallan vuodđoláhkaváljagotti smiehtamušas (PeVM 13/2014 vp) gáibiduvvon vugiin.

Gevvojuvvon ráđđádallamiin galggašii dahkkot beavdegirji. Njuolggadus dievasmahttojuvvošii maiddá nu, ahte virgeoapmahaččaid ja eará hálldašanbargguid dikšon beliid galggašii 1 momeanttas oavvilduvvon doaimmaid plánetettiin ja ollašuvadettiin figgat fuolahit das, ahte sápmelaččaid vuoigatvuhtii hárjehit gielas, kultuvrras ja árbevirolaš ealáhusaideaset ii šatta fuomášahtti hehttehus ja ahte sápmelaččaid vuoigatvuodaidda eamiálbmogin sáhtá dorrvastit ja ovddidit.

Válganjuolggadusaid sihke vuigen- ja nuppástusohcanvuogádaga čielggasmahttin

Evttohusas figgat čielggasmahttit dálá válganjuolggadusaid sihke vuigen- ja nuppástusohcanvuogádaga. Válgalávdegoddi áсахuvvošii boahttevuođas seammás sámedikki válgaáigodaga álggus ja válgalogahallamii ohcamii gullevaš mearreáiggit livčče árabut. Dáiguin nuppástusaiguin figgat sihkkarastit, ahte ohcamušaid giedahallamii ja vejolaš nuppástusohcamii bázášii doarvái áigi.

Evttohusa mielde áсахuvvošii boahttevuođas maiddá vuigenlávdegoddi, mas livččii lágaoahppan sátnjeođiheadji ja njeallje lahtu. Rabasvuoda ja almmolaš luohttámuša lasiheapmin meannudeami gáibádussan livččii, ahte lávdegoddi lea doaimmastis iehčanas ja sorjjasmahttun. Vuigenlávdegoddi

gieđahalašii válgalogahallamii merkema guoskevaš vuigengáibádusaid. Nuppástusohcan vuigenlávdegotti mearrádusas dahkkojuvvošii alimus hálddahasriektái, mas livččii ná vuosttas dási riektedorvvu nannema maŋná dáláža buoret eavttut vuodjut lágas ásahuvvon jietnavuoigatvuođa kritearaid čuovvuma dáhkeapmái ja olggušteami eastadeapmái.